

<https://kujhs.uokirkuk.edu.iq/>

The position and Importance of the Mother Language in Mirnama by Jan Dost According to Norman Fairclough's Critical Discourse Analysis Theory

Asst. Prof. Dr Bayan Ahmed Hussein
07504919736

College of Basic Education of UoD.
Kurdish Department
bayan.hussein@uod.ac

Dr. Gulistan Badel M.Hassan
07504953609

College of Basic Education of UoD
Kurdish Department
Gulistan.badal@uod.ac

تاريخ القبول 2024-11-27

تاريخ التعديل 2024-11-18

تاريخ الارسال 2024-10-30

Abstract

Critical Discourse Analysis is a recent critical theory approach to the study of discourse that views language as a form of social practice. Studies and researches related to this approach focus on the relationship between language, power and ideology. Literature, similar to any other social, human, or political science can be rightly studied within the confines of critical discourse analysis theory.

The current research studies the position and importance of the mother language as a discourse in "My Story with Khan," the sixth chapter of Mirnama describing the spring memories of the Buhari poets with Khani. To achieve this, the study employs Fairclough's Critical Discourse Analysis Theory which is divided into three levels of study: Description, Interpretation, and Explanation. On the description level, the morphological, grammatical and textual elements of the text are scrutinized. On the Interpretation level, the plot, the characters and the relationships between them and the text are discussed in addition to the study of the role of the language in the development of the selected part of the novel.

On the Explanation level, the impact of the character of Khani on the individuals and groups and the attitudes of the authorities towards the poets and writers during that specific period are examined. It is concluded that Khani's speech, which comes under the title, "Take Care of Your Mother Language- Kurmanji" has been very influential and positively impacted on the writer's ideology.

Keywords: Critical Discourse Analysis, Fairclough's Theory, Kurmanji, Mirnama, Levels of Analysis

Doi: 10.32894/1992-1179.2024. 19.02.02.35

على ضوء نظرية تحليل الخطاب (الاهتمام بلغة الام وموقعها في خطاب رواية (ميرنامه) لـ (جان دوست
النقدي لنورمان فيركلاف

د.گلستان بدل محمد حسن
جامعة دهوك
كلية التربية الاساسية
قسم اللغة الكردية
gulistan.badal@uod.ac
07504953609

أ.م.د بيان احمد حسين
جامعة دهوك
كلية التربية الاساسية
قسم اللغة الكردية
bayan.hussein@uod.ac
07504919736

المخلص:

تحليل الخطاب النقدي باعتباره مذهباً جديداً في تحليل الخطاب بدأ تطبيقاته في مجال اللسانيات، البحوث والدراسات المتعلقة بهذا المجال، تبحث في العلاقة بين اللغة والقوة والسلطة والايديولوجيا الخطاب، ومن الممكن أن تدرس وتحلل المجال الأدبي أيضاً كمجال علم الاجتماع والنفس والسياسة ... في إطار التحليل النقدي، وحسب أية نظرية أو اتجاه أو رؤية كانت.

هذا البحث محاولة لبيان أهمية لغة الام وموقعها كخطاب في الفصل السادس من الرواية "ميرنامه" والذي يتحدث عن المذكرات الشاعر "بوهاري" مع "الخاني" - تحت عنوان "قصتي مع خاني - جيروكا من دگهل خاني"، وفق نظرية تحليل الخطاب النقدي لنورمان فيركلاف على مستوى الوصف والتفسير والتبيين، ليتم على ضوءها دراسته وتحليله.

في إطار المستوى الوصفي من الدراسة، تم وصف ودراسة الكلمات والقواعد والمكونات النصية في هذا الفصل من الرواية.

أما على الصعيد التفسيري، فقد تم دراسة القصة والشخصيات والعلاقة بين تلك الشخصيات مع خطاب الرواية، وبخاصة بيان دور اللغة في تطور خطاب هذا الجزء المختار من الرواية، هذا فضلاً عن بيان علاقة الخطاب بتلك المواضيع المستوحاة من النصوص المتشابهة.

أما على الصعيد التبيين، فقد بين تأثير علاقة خطاب شخصية خاني على الأفراد والجماعات، إضافة إلى بيان أفكار وآراء السلطات نحو الشعراء والكتاب في تلك الفترة الزمنية.

في نهاية البحث توصلنا إلى نتيجة، أن خطاب "خاني" والذي كان تحت عنوان "اهتموا بلغتكم الام - كرماني - كانت مؤثرة ومثمرة وتبين آيديولوجيته و أسلوب كتابته الروائية.

الكلمات المفتاحية: تحليل الخطاب النقدي، نظرية فيركلاف، اللغة الكرمانية، ميرنامه، مستويات التحليل.

پینگەھ و گرنگیدان ب زمانی دایک د گوتارا رۆمانا "میرنامە" یا "زان دوست" یدا

ل بەر رووناھیی تئورییا شروڤه کرنا گوتارا رمخنهیا "نۆرمان فی رکلاف"ی

د. گولستان بدل محمد حسن
Dr. Gulistan Badel M.Hassan
Gulistan.badal@uod.ac
07504953609

پ.ه.د بیان احمد حسین
Asst.Prof.Dr Bayan Ahmed Hussein
bayan.hussein@uod.ac
07504919736

يشكا زمانى كوردى - كۆلىژا يەرۈردا بىنات -زانكۆيا دەۋك - ھەرىما كوردستانى/عيراق

یوخته:

شروڤه کرنا گوتارا رخنه‌یی وکو ری‌بازمکا نویا شروڤه کرنا گوتاری ل دستپئی‌کئی د بوارئ زمانفانیدا که‌فنییه د زمینییه پراکتیکیدا . که‌کولین و خواندنن گری‌دایی ئەفی بوارئ ل دور پیوه‌ندییا دنا‌قهر زمان و هئز و دهسه‌لات و نایدول‌وژیا گوتاری‌نه . دشیاندایه ئەدهبیات زئی وکو زانستین جفاکاناسی، مرو‌فناسی، سیاسی،... د چوارچوو‌فئی گوتارا رخنه‌بییدا و ل دو‌ف هەر روانگه‌ه و ب‌و‌وونه‌کئی به‌ئ‌ته‌خواندن و شروڤه‌کرن .

د ئەفئە فەكۆلین ئىدا ھەول ھاتىيەدان پئىگەھ و گرنگىيا زمان ئاىك وەكو گوتارەك د پشكا شەش ئ ژ رۆمانا مىرنامە ئەوا- فەگ ئرانا بىرھاتن ئن بوھارى ئ شاعىرن دگەل خانى - ل ژئەر نافونىشان ئ "چىرۆكا من و خانى"، ل دويف تى وړيا شروڤه كرنا گوتارا ږمخه ميا " نۆرمان فئركلاف"ى ل سەرس ئ ئاست ئن "سال وځدان، ږافەكرن، ږووهنكرن" بكهڤيته بهر خواندن و شروڤه كړئ. د ئاست ئ سال وځدان ئدا؛ فەكۆلین ل سەر ئاست ئن پەيف و رن زمان و پئىكهاتا تئكست ئ د گوتارا ئەفئە پشكا رۆمان ئدا ھاتىيە كرن، ھەروەسا ل دۆر ئاست ئ ږافەكرن ئ خواندنهك بو چىرۆك و كەسايەتى و ئەو پەيوەندىيا دنافبەرا كەسايەتى و گوتارا رۆمان ئ و رۆلئ زمانى د پئىشفەبرنا گوتارا پارچەيا ھەلبژارتى ژ رۆمان ئ ھاتىيەكرن، زى دەيارى دياركرنا پەيوەندىيا گوتار ئ ب ئەوان بابەت ئن ھەفت ئكستى دگەل كړين. ل سەر ئاست ئ ږووهنكرن ئ ژى ئەو پەيوەندىيا كارت ئكرنا گوتارا كەسايەتى خانى ل سەر تاك و كۆمچين ئن وى سەردەمى و نېرنا دەسەلانداری ئن وى سەردەمى ھەقبەر شاعىرو نفيسەر ئن وى سەردەمى ھاتىيە شروڤه كړن. ل دويمەياكئ گەھشتينه ئەوئ نەنجام ئ گوتارا خانى ئەوا ل ژئەر درويشم ئ گرنگى ئ ب زمان ئ داىكا خۆ-كورمانجى ئ- بدەن يا كاريگەر و بهرەمدار بوو، و ږووهنكەر ئايدۆل وژبا وى و رۆماننفيسيە .

پہیچن کیلی: شروفہ کرنا گو تارا رمخندی، تیوریا فی رکلاف، زمانئ کورمانجی، میرنامہ، ئاستئن شروفہ کرنئ

پښهکي:

شروښهکړنا گوتارا ږمخهڼي رڼباز و مټوډهکا نوی د بوارئ شروښهکړنا گوتارن زمانځانی، جفاکناسی، سیاسی ..، دهټه هژمارتن تهوړئ سهرهکي شروښهکړنا همرگوتارهکي، دیارکړنا بها و پښوهندی دنافهرا زمان، هټز و نایدول وژیا تټکستن نهوانه.ل دور شروښهکړنا گوتارن نهدهی ل دویف روانگههټن نهټی تیوری ل دههکټن داوی ژ سهدی بووری د نهدهیاتا جیهانیدا بگره ژ روانگهها فوکوی، فون دایک و فټرکلاف و...هتد خواندن ل سهر تټکستن نهدهی هاتینه کرن .

نارمانجا فهکولین ټ :

نارمانج فهکولینا مه نهوا ل ژر نافونیشان ټ "پټگهه و گرنگیدان ب زمان ټ دایک د گوتارا رومان "میرنامه" یا "ژان دوست" یدا ل بهر رووناهییا تیوریا "نورمان فټرکلاف" ی، دهټان خالاندا کومفهدهیت :
-گوتارا رومان ټ رولهکي سهرهکي د بهرجهستهکړنا پیماموټداهیهه .
-بسپوورن نهدهیاتاکوردی (فهکولهر و خواندهټان) پټزانین ل دور نهټی تیوری ههبن .
-رومان کوردی - ب نمونه رومان میرنامه - زهټیهکا گونجابه ب کارو خهباتا پراکتیکی.

گرنگیا فهکولین ټ :

کرنگیا نهټی فهکولین ټ لای پښوهندیا وټ ب تټکستیفه ب گرنگیا گوتارا "خانی" ل دور زمان ټ دایکټفه گریټدیهه، نهوا دمیانهیا دیالوگټن دنافهرا وی و "بوهاری" ی شاعیردا ب دهنگ و کهلهژانهکا پرهټز و بلند دیاره. و ژلای نهکادیمیفه رووناهی ټخسته ل سهر بابتهټ گرنگیدان ب زمان ټ دایک دناټ گوتارا نهدهیدا و ب تایهټی ژانری رومان ټ ل بهر رووناهییا تیوریا "نورمان فټرکلاف" ی.

پټشینهیا فهکولین ټ :

سهبارت پټشینهیا فهکولین ټ ل دویف پټزانین ټ مه ژلای تیوریفه د پرتوکا" شروښهکړنا گوتار ټ " دا تیوریا "نورمان فټرکلاف" ی هاتیه بهسکرن، بهل ټ لای پراکتیکی و دبواری نهدهیاتا کوردیدا چ پرتوک و فهکولین ټ نهکادیمی نههاتته دیتن. نهټجا فهکولینا ل بهردهست و هک کارو خهباتهکا نوی د بوارئ شروښهکړنا گوتارا رومان ټدا ل دویف تیوریا نافیری دهټه هژمارتن.

پرسیار ئن فەکۆلین ئ :

د ئەف ئ فەکۆلین ئدا هەول هاتییهەدان بەرسفا ئەفان پرسیاران بەئەمدان:

-ئایا تیرییا شروڤهکرنا گوتارا رەخنەیی ل دویف روانگهها "نۆرمان فئەکلەف"ی ل سەر گوتارا زمان ئ دایک د رۆمانا "میرنامە"دا دەئە پراکتیککرن؟

-ئایا هەر س ئ ئاست ئ تیرییا "فئەکلەف"ی د ناف گوتارا رۆمان ئدا دەئە دیتن؟

-ئایا کاریگەرییا پەياما گوتارا نافیری پەيامەکا بەرهمدار و دومداره؟ یان ب تن ئ درویشمەکه ؟

سنوورو مئتۆدا فەکۆلین ئ :

سنوور ئ تیرییا فەکۆلین ئ ب گوتارا ئەدەبی و شروڤهکرنا گوتارا رەخنەیی هەگر ئدایه ، ل دویف رێبازا شروڤهکاری هاتییه رێکخستن و نفیسین و سنوور ئ پراکتیککی ئ فەکۆلین ئ پشکا شەش ئ ژ "رۆمانا میرنامە" ب خۆفەدگریت کول دویف مئتۆدا رەخنەیی "نۆرمان فئەکلەف"ی هاتییه شروڤهکر .

پەیکەر ئ فەکۆلین ئ :

پەیکەر ئ فەکۆلین ئ ژبلی پوخته و پئەشەکی و ئەنجام و لیستا ژ ئەدەران ژدوو تەمور ئن سەرەکی پئەکدەئت: تەمور ئ ئێک ئ چوارچووڤ ئ تیرییه، چەمک و پئەناسە و رووهنڤهکر ئن گریڤای گوتارا ئەدەبی و روانگهه ئن شروڤهکرنا گوتار ئ و پەيوهندییا گوتارا ئەدەبی ب شروڤهکرنا گوتارا رەخنەیی و ئاست ئن شروڤهکرنا گوتارا رەخنەیی ل دویف تیرییا "نۆرمان فئەکلەف"ی هاتییه بەهسکر . تەمور ئ دوو ئ تەمورەکی پراکتیکیه، گوتارا رۆمانا "میرنامە" ئەوا ل دۆر زمان ئ دایک، ل دویف ئاست ئن تیرییا "نۆرمان فئەکلەف"ی هاتییه شروڤهکر.

۱. تەمور ئ ئێک ئ: چوارچووڤ ئ تیرییا (چەمک و پئەناسە و رووهنکر)

۱.۱. گوتارا ئەدەبی

ئەگەر چەمک ئ گوتار ئ ب شێوەکی گشتی ب رمانا بەرجەستەبوونا زمانی د گوتن و نفیسین ئدا بیت، چەمک ئ و ئ ئ تاییهت (رووهنکرنا زمانی ل پشت رستەو پەیف و دەربرینانە و د نیشانە و کارڤەدان ئن نەزمانی و هەمی پەيوهندی ئن د نافهرا مرقاندا دیاردییت) (دهقانی واکبری، ۱۳۹۶، ۱۵۰-۱۶۳) . هەروەسا ب دیتنا "دایان مەک دان ئل" خودان ئ پەرتووکا "تیرییا گوتار ئ" (هەر جۆره گوتن و ناخفتن و نفیسارەک کو د رێرووا جفاکیدا فۆرم ئ خۆ وەرگریت ب گوتار دەئە هژمارتن)) (کلانتیری و دیگران، ۱۳۸۸، ۱۱) . ئەفجا گوتارا ئەدەبی جۆرەکه ژ جۆر ئن گوتار ئ، پئەکدەئت ژ ((گوتارا ئەدەبییا شیعری و گوتارا ئەدەبییا پەخشانی)) (عەلی، ۲۰۲۰، ۲۲) . که واتە ئەو تاییهتەندییا گوتارا ئەدەبی ژ گوتارەکا ئاسایی جودا دکەت، ئەدەبییهتا و ئیه و پتر گوتارەکا رەخنەیی و کار ئ و ئ شروڤهکرنا ئەدەب و هونەرییه بۆ دەربرینا جوانناسی و وئە و شێواز و هئزا و ئیا کاریگەر ل سەر خواندەفانی و ئازاندنا هەست ئن وی کو ئەفە

ژی ل سەر داهێنانێن نقیسەر و هونەرمەندی رادوەستیت و یا گرنگ ((نووسەر دەبێت زیرەکانە زمان بە گەر بخت و بیکاتە سیستمێک یا خود ئامرازێک لە پێناو داهێنانی بەرزى ئەدەبى)) (محمد و عبدوللّٰه، ۲۰۲۱، ۳۷۴). هەروەسا دشتین بئێژین ئەف جۆرە گوتارە ((ل دویف دیتن و گوشەن ئیرینا خۆدییا دانەری جودا و جیاواز دبیت و ئەف گوتارە چارەسەرییا واقعی ب رێکا خۆیا تایبەت دکت و ب ئەف چەندى واتایێن تایبەت بەرهمەدەینیت کو دانەر د ناڤ نمونەى ئێن زمانى ئێن نویدا بەرجەستەدکەت)) (عەلى، ۲۰۲۰، ۳۳). د ئەف پڕۆسەى ئێدا نابیت رۆلێ خۆاندەقانی بەئێتە ژبیرکرن، لەوما هەر گوتارەکا ئەدەبى (ل دویف هژمارا خۆاندنان هەلگرا دەلالەتێن جۆراوجۆرە کو هەری ئێک ل دویف پێکەاتێن ئیدراکى ئێن خۆاندەقانی ژ یا دی جیاوازە) (صفیه، ۲۰۱۷، ۳۶). ب پوخته د پڕۆسەى بەرهمەدەینانا هەر گوتارەکا ئەدەبى چەوا نقیسەر ل پشت دارشتن و داهێنانا بنیاتى و ئێه، خۆاندەقان ژى ب خۆاندن و شروڤەکرنى دووبارە ساخ و ئافا دکتەفە .

۱.۲. روانگەى شروڤەکرنى گوتارى

شروڤەکرنى گوتارى بۆ ئێکەم جار ژ لای زانایى زمانى تەقلیدی "مالینوفسكى" ل سالا ۱۹۲۳ د ڤەکۆلین ئێن ویدا هاتە پێشیارکرن ب گری ئێدانا زمانى ب جفاکێه (السعادة، ۲۰۲۲: ۱۶-۱۵). پاشان ئەف زارافە ب دیتەکا دی ل سالا ۱۹۵۲ د گوتارەکا ژ لایى زماناسى ئینگلیزى "لیک هریس" ڤه هاتییه بکارهینان ب دیتنا وی شروڤەکرنى گوتارى خۆاندنەکا فۆرمگەرایى و بنیاتگەراییه بۆ رسته و تێکستى (کیانى، ۲۰۲۲، ۴). و ب دیتنا کومەکا زماناسى پشیتى وی، شروڤەکرنى گوتارى پێکەاتى ژ شروڤەکرنى بنیاتى (زمانى ئاخفتن وەکو: دان و ستاندن، دیمانەو گوتارخۆاندن و شروڤەکرنى بنیاتى زمانى نقیسین وەکو: ڤەکۆلین، چیرۆک، راپۆرت و ... و ب دیتنا هەندەک ئێ دیتەر، ئەف چەمکە بریتى بوو ژ نیاسینا پەيوەندىیا رستەیان دگەل یەک و ل ئێ ئیرین ب ئەوان تشت ئێ ژ ئێجامى ئەف پەيوەندى ئێ دروست دبیت. ب گوتەک رووھنتر ئێدى تێکست ب تێن زەمینەیا کارى نینە بەلکو ل سەر و ئێدا هەندەک ڤاکتەر ئێ ژ دەرڤە تێکستى وەکو بنەمایى پێکەه، کۆلتووورو جفاک .. هەنە، پێدڤیه بەئێه بەرچاڤەرگرتن (بهرام پور، ۱۳۷۹: ۸).

ژبلى روانگەها زمانقانى بۆ شروڤەکرنى گوتارى (هەردوو روانگەه ئێ هەلوەش ئێنگەرایى و جفاکاناسى ژى هەنە، ب دیتنا "ژاک دریدا" ی هەر تشتەک د تەڤنەکى دەستنیشانکرى کو پەيوەندى پێڤهەمبیت واتایەکى ب خۆڤەدگرت و د تێکست و تەڤنەکى دیتردا واتایەکا نوێ ب خۆڤەدگرت). (دەقانى و اکبرى، ۱۳۹۶، ۱۵۵). هەروەسا ل دۆر شروڤەکرنى گوتارى و زمانقانىیا جفاکى بۆچوونەک هەیه کو ((گرنگیى ب شروڤەکرنى زمانى د دەورووبەرى جفاکیدا دەت ئەڤا چ د (دانوستاندن، دەق، گوتار) ئێدا بیت)) (عەلى، ۲۰۲۰، ۹۷). تا کو ل دەهک ئێ ۸۰ و ۹۰ ی ئێ سەدا بوورى دیتەکا دیتەر بۆ شروڤەکرنى گوتارى ل ژێرناڤ ئێ روانگەها شروڤەکرنى رەخنەیا گوتارى یان شروڤەکرنى گوتارا رەخنەیی کەڤتە د گورەپان ئێدا، کو "ڤون دایک و ڤۆداک و ڤۆکۆ و ڤێرکلاف" ب بنیاتنەرى ئەڤى مێتودى هاتینە نیاسین (ابتکارى و عیساى خوش، ۱۳۹۶، ۶۷) .

١.٣. شروڤهكرنا گوتارا ئهدهبی ل دویف روانگههئن شروڤهكرنا گوتارا رهنهیی (CDA)**

ل دور پهیوهندییا دنایهرا گوتارا ئهدهبی و شروڤهكرنا گوتارا رهنهیی، ئههفئ ریرهوئدا زمانفانی دگهل (جورئین ئهدهبی، شئوازگهری، رهنهیی ئهدهبی بۆ دهستیشانكرنا چوارچووڤئ تیوری و مۆدئلئ شروڤهكراری زوركارهگهر و گونجاییه، تا وی رادهی رهنهیی زمانفانی ومكودهستپئكهك بۆ شئوازگهرییا مۆدئرن هاتییه نافكرن) (اقاگل زاده، ١٣٨٦، ١٩). ب گوتتهك روهنتر، (شروڤهكرنا رهنهیی گوتارئ ب رئا خواندا شروڤهكرنا تئكستئ ئهدهبی، فهكولینئ شئوازگهری و رهنهیی ئهدهبی پهیوهندی ل گهل ئهدهبیاتئ دروست دكهت) (دیباچ و باقری، ١٣٩٧، ٢). گوتارا ئهدهبی ومكو زهقییهك، زانستئ دی ژئ دناڤ خۆدا ههلدگريت، لئ بۆ شروڤهكرنا ههر گوتارها ئهدهبی ل دویف بنهمایئ گوتارا رهنهیی بابتهئ (زمان ، ئایدۆلۆژیا ، جیهان بینی و دهسهلات ومكو چهمكن ئبنگههین پیرهنگ دیارن) (اقاگل زاده، ١٣٨٦: ٢٠). و رهنگههاندان و هئزا ئهوان ل سهر تئكستئ راگههاندنی و ئئ سیاسی و جفاکی پتره، بهلئ دفتئ ئهفئ ژئ پهسهند بكهین كو (ههر تئشتئ پهیوهندی ب زمانئ ئاخفتن و نفیسینئفه ههبيت جهئ خۆ د روهبرئ شروڤهكرنا گوتارئدا دكهت ،ئهفجا د شیاندايه ئهدهبیات- ١ ، سهرزازی و نفیسیا گهلان-ژئ د چوارچووڤئ شروڤهكرنا گوتارا رهنهیی و رهنهیی زمانفانیدا بهئته شروڤه و رافهكرن) (همان ژئدهر، ١٨). ل دویف بۆچوونا زمانفان و زانایئ بریتانی "رۆنالدكارتهر" ی (ئهدهبیات دویر ژ ئایدۆلۆژیا ئ ناہئته پئناسهكرن ب گوتتهك روهنتر فهخواندا زانستی وسالوخدانا زمانئ تئكستا ئهدهبی بئ لایهنگیری ناییت) (simpson,1993,x). ئهف بۆچوونه پئنگهئ جفاکی و كولتورئ شروڤهكراری ب فاكتهر و هوكرائئ مئژووپی و سیاسیفه گریئدهت. ههر ل دورمئژووناسییا ههفچهرخ ومكو ئئك ژ (تئگههئ بنگههین بۆ فهكولینا تئكستئ ئهدهبی، كو ژ كوژئ شروڤهكرنا گوتارا رهنهیی دهئنه فهخواندن ههلبهت ب كاریگهریوون ب بۆچوونئ "فۆكۆ"ی و ئهو گوتتا دبئژئیت گوتار بابتهكئ مئژووپییه . ئئك ژ بنهمایئ شروڤهكرنا گوتارا رهنهیی "فوداك و فۆكۆ"ی دهئته هژمارتن) (اقا گل زاده، ١٣٨٦، ٢١).

هژمارها زورا تئكستئ مئژووپیئ توماركری، د رۆمان و چیرۆكاندا دهئنه پاراستن ،ههلبهت زۆریهیا ئهوان ژئ د قالبئ سهرزازییدا دهئنه فهگئران و فهگوهازتن. د ئهفئ ریبازئدا، شروڤهكرائئ گوتارا رهنهیی د بواری رهنه پراكتیكیدا (مۆدئلئ جیاواز بۆ شروڤهكرنا تئكستئ ئهدهبی پئشنیار دكهن، ژ ئهوانا روهنگهها فهگئرانیه، ئهفئ روهنگههئ گرنگییهكا تایبهت ههیه ، شروڤهكار شروڤهكرنا خۆ بۆ لایئ دیئ رستئفه دبهت و ب رافهكرنا پهیوهندیئ ههفتئكستی رادبیت . كهواته ل ئاستئ بلندتر فهكولینئ ل ناكوکیئ دهسهلات، ئایدۆلۆژیا و مئژوو و جفاکی دكهت) (سادات ناصری و دیگران، ١٣٩٤، ٨). لهوړا دشئین بئژئین ؛ شروڤهكرنا گوتارا رۆمانئ ژ روهنگهها فهگئرانئ (رئكهكه بۆ ههفبهركنا كولتوران ، فهدیتئ مئژووپیئ مللهتهكی و ههروهسا نهستئ نهتهوهپی ،میلی و كولتورئ وی گهلی) (ابتكاری و عیسایی خوش ، ١٣٦٩: ٦٧). ههروهسا ژ لایهكئ دیقه ((فهگئران ومیكانیزمئ ئهوی د ههمی دهق و گوتاراند و هكئ ئئك نینن، بهلكو ژئكجودانه، چونكی فهگئری د ههر چۆرهكیدا ئارمانج و مهبهستئ خۆ ئئ تایبهت ههیه و دفتئ ب رئا ئهوی دهقی یان گوتارئ ئهوان ئارمانج و مهبهستان بۆ گوهداری فهگئريت و ب ئهفئ چهندئ دارشتنا جورئ دهقی یان گوتارئ دئ ل سهر بنهمایئ مهبهست و ئارمانجئ فهگئری بیت

((على ٢٠٢٠، ١٠٦)، سهربرای جیاوازییا زهمینیا تئکست و ژانران کو هەر ئێک ل دویف تایبەتمەندی ئێ خۆ دەئێتە شروڤەکرن.

١.٤. شروڤەکرن گوتارا ئەدەبی ل دویف تیۆریا -شروڤەکرن گوتارا رەخنەیی- "نۆرمان فئێرکلاف"ی

١.٤.١. شروڤەکرن ناست ئێ گوتاری ل دویف روانگەها "نۆرمان فئێرکلاف"ی

شروڤەکرن گوتارا رەخنەیی ل دویف روانگەها "فئێرکلاف"ی، ڤهکۆلینە ل دۆر پەیمەندی ئێ دناڤهرا هەلکەفت ئێ ناخفتن ئێ و هۆکار ئێ کولتووری ، سیاسی و جفاکی ب تایبەتی رۆوناھی ئێخستە ل سەر چاوانییا کاریگەریوون ب ئایدۆلۆژیا گوتاری و چەوانییا کارت ئێکرن گوتاری ب سەر پەیمەندی ئێ هئزێ دناڤ جفاکیدا 2008,123 (Crystal). هەر ل دۆر ئەڤ ئێ روانگەه، ب بۆچوونا "یۆرگنس"ی ئێ مئتۆد ئێ فئێرکلاف"ی بۆ کاملانکرن تیۆریا خۆ تئێکەلی ئێککرین ئەڤه؛ شروڤەکرن و رافەکرنەکا هویر و کویرا تئێکستی دبواری (زمانناسییا هالیادی ، شروڤەکرن جفاکناسییا فۆکۆی و مرفۆئاسییا جفاکی ودانوستاندنان) (یۆرگنس و فیلیپس، ١٣٨٩، ١١٧). ب گوتەک رۆوئتر ئەڤ روانگەهه ((نۆیتین بیاڤه بۆ شروڤەکرن گوتاری ژ روانگەها زمانێهه، هەمۆلدەت پەیمەندییا دناڤهرا گوتار و جفاکیدا ب شۆمک ئێ رەخنەیی شروڤه بکەت و رەهەندی جفاکی ئێ گوتاری بدەتە دیارکرن))(على ٢٠٢٠، ٢٤٥). ئەگەر شروڤەکرن گوتارا رەخنەیی ل گەل ناڤ ئێ "فۆکۆ"ی هەڤر ئێ بیت ، ("ڤون دایک و فئێرکلاف" تەکەز ل سەر رێکخستن و سیستەماتیکبوونا ئێوان پەیمەندی ئێ مژداردکەن بۆ گەهشتن ب راستی و ڤهکۆلینکرن ل دۆر پەیمەندییا دناڤهرا ژ ئێمەرئ گوتارا زال و دووباره بەرهمهاتی دناڤ پئێکەتەئێ مئژوویی ، سیاسی و جفاکیدا) (دهقانی و اکبری، ١٣٩٦، ١٥٥). هەزێ گوتن ئێه (فئێرکلافی ژبلی فۆکۆی مفا ژ بۆچوون ئێ تیۆرا "هەژمۆنی گرامشی" وەرگرتییه) (حدادی و دیگران ، ١٣٩١، ٢٩).

ئارمانجا تیۆریا ناڤیری زێدەباری دەست ب سەرداگرتنا تەخ ئێ بئەست ژ رۆوی ئێ ئابووریڤه، پتر ئەوه، ب رێکا هئزا خۆ و ب مفا وەرگرتن ژ ئارمانج ئێ ئایدۆلۆژی ئێوان تەخان ب رەزامەندییا ئێوان دناڤ خۆدا بھەلینیت (فرکلاف، ١٣٧٩، ١٠١). ئەڤجا شروڤەکرن گوتارا رەخنەیی شروڤەکرن ناڤهراکەکا مئتۆدۆلۆژییه کو ژ لای ئێ ڤهکۆلەر ئێ جفاکیڤه دەئێتە بکارهینان و ب ڤهکۆلینا دووبارهکرن بابهتەکی ل دۆر بابەت ئێ گریڤادی ب تیۆریا رەخنەیی رادبیت. ب گوتەک زەل التر تیۆریا رەخنەیی ڤهکۆلینا جفاک و نرخاندنا ئێوی بابەتی دکەت، ئێوی ل دۆر کئیم نەتەمیان و ئێو گروپ ئێ هاتینە تەپەسەرکرن و بئەدەنگکرن و ئێوان جفاکان ئێنکار و بەد دکەت و بەهای ددەتە هەبوونا ئێوی دی. ئەڤ تیۆرییه ڤهکۆلین ئێ ل سەر کاریگەری ئێ نئێگەتیی ئێ دەسەلات ئێ ل سەر جفاکی و چەوانییا کئیمکرن ئێوان دکەت (کلانتری و دیگران، ١٣٨٨، ١٨). ب کورتی ب دیتنا "فئێرکلاف"ی (گوتاری ، رەویشال د چوارچووڤ ئێ دووباره بەرهمههینانا جفاکی و پەیمەندییا دەسەلات -هەژمۆنی هئزێ- و روانگەها رەخنەیی، رەویشال د کاری دووانەیی -دیالیکتیکی- دناڤهرا پئێکەت و کاریدا هەیه) (فرکلاف، ١٣٧٩، ٢٠).

ڤهکۆلەر "عماد عبداللطیف" بۆ دیارکرن ناسنامییا شروڤەکرن هەر گوتارەکا رەخنەیی سئ رەهەندان دەست نیشان دکەت (على، ٢٠٢٠، ٢٤٦):

١-همبونا دیتەکا رەخنەیی ،ب-شروڤهكرنا دهق و گوتاری ،ج-شروڤهكرنا پێرابوون ئێن گوتاری جفاکی

"نۆرمان فێركلاف" وەكو كەسایەتییەكی كارا و گرنگ د بوارێ شروڤهكرنا گوتارا رەخنەیی ، د پەرتوكا "زمان و دەسەلات"دا، ئارمانجا كاری خۆ پتر بۆ هوشیاریدا جفاکی ددەتە دیاركرن ل دۆر ئهوان جفاك و نەتەوهی ئێن دكهڤنه ژێر زالگهها دەسەلاتی و ب مەرهم و پێكێ ئایدۆلۆژی زمانێ ئهوان ژناف دبهن یان بئێ نرڤ دكەن . (فیركلاف، ١٨، ٢٠١٦) . ئهو د پەرتوكا "شروڤهكرنا گوتارا رەخنەیی"دا ب سێ قوناغان ڤهكۆلین ئێ ل سەر گوتاری دكەت: گوتار وەكو تێكست، گوتار وەكو كریار ئێن گوتاری و كارڤەدان ئێن هەڤتەریب دناڤهرا بەرهمههینان و راڤهكرنا تێكستی، و گوتار وەكو زەمینەیهكا تێكستی بۆ دیاركرنا پیهوهندی ئێن دناڤهرا گوتار و جفاك و سیاسەت و كولتور و مێژووی ئێدا (فرکلاف، ١٣٧٩). ب كورتی مەهەستا سەرەكی ژ شروڤهكرنا گوتاری پەردەلادانه (ل سەر ئهوان پالەدرێن ڤهشارتێن د ناڤ گوتاروئاست ئێن و ئێدا، كو دەئێنه گوەڤرین بۆ ئایدۆلۆژیا و باوەر ئێن هەڤیشك دناڤ تاك ئێن جفاكیدا) (كاظمی و الاخرون، ٢٠٢١، ٢٥٩).

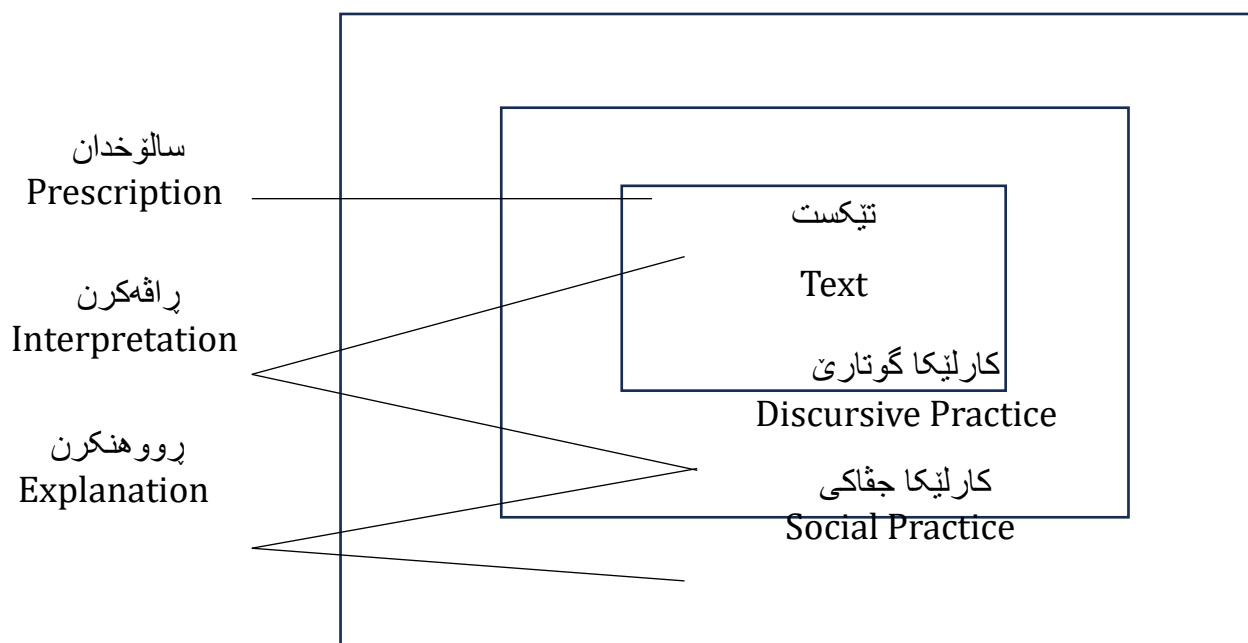
ئەف سێ قوناغه ژێ ل سەر سێ ئاستان دەئێنه شروڤهكرن ، ئهو ژێ:

١.٤.١.١. ئاستێ سالۆخدان (Description): د ئەڤی ئاستیدا ((تێكست ل سەر سێ ئاست ئێن پێڤ، دەستورا زمانی، و پێكها تێن تێكستی دەئێته خواندن)) (فرکلاف، ١٣٧٩: ١٦٩). ئەڤ ئاسته ((شروڤهكرنا دهقی و گریڤانا ئەوی ب زمانڤانیا رەخنەییڤه ب خۆڤهڤگرت و ب دەستڤیشانكرنا گروڤهك ژ بەرژەنگ و سیمای ئێن ڤهرمى د دهڤیدا رادبیت . وەكو ب كارهینانا جهناڤ و میتافۆر و جیهی...هتد)) (عهلی، ٢٠٢٠، ٢٥٥).

١.٤.١.٢. ئاستێ راڤهكرن (Interpretation): ب دیتا "فێركلاف"ی ئەڤ ئاسته پێكها تەكه ژ ناڤهروكا تێكستی و زانین و پێزانین ئێن راڤهكەری (فرکلاف، ١٣٧٩: ٢١٥). كو ((جەخت ئێ ل پیهوهندییا دناڤهرا دهقی و كارل ئێنكرن ئێدا دكەت . د ئەڤ ئێر ئێدا وەسا تەماشەیی دهقی دەئێتهكرن ، كو دهق نوكه ئهو ب خۆ بهرهمههێنەرە بۆ پروسێسا بهرهمههینان ئێ و ژێدەرە د پروسێسا راڤهكرن ئێدا)) (عهلی، ٢٠٢٠، ٢٥٦).

١.٤.١.٣. ئاستێ ڤوههنگر (Explanation): د ئەڤی ئاستیدا ڤهكۆلین ل دۆر ((پیهوهندییا دناڤهرا كارل ئێنكرن و دهوڤهڤهڤرێ جفاكیدا دكەت، كو كارت ئێكەری جفاکی ژ بۆ راڤهكرنا بهرهمههینان و راڤهكرن ئێ ب بهرچاڤ وەڤهڤریت)) (ههمان ژێدەر، ههمان لاپەر).

ب پوخته ئەڤ ئاسته د ئەڤی و ئێنیدا دەئێنه كۆمكرن :

وئنهى ئ ژماره (۱)

ئەفجا ل سەر ئەففى بنەماى بۆ شروڤەكرنا ھەرگوتارەكا ئەدەبى ل دويڤ ئەففى تىۋرىيى ، چوارچووڤ و دەرووبەرىن تىكستى دكەڤنەبەر ڤەكولینى .دشیاندایە گوتارا ئەدەبى ژى وەكو گوتارەكا زمانى ل دويڤ ئەفان ئاستىن تىۋرىيا فئىركلافى بەئتە شروڤەكرن .

۲.تەمەرى دووى : چوارچووڤى پراكتيكى

۲.۱. شروڤەكرنا گوتارا رۇمانا "میرنامە" ل دويڤ ئاستىن تىۋرىيا- شروڤەكرنا گوتارا رەخنەبەيا- "نۇرمان فئىركلاف"ى

رۇمانا میرنامە رۇمانەكا مئژووپیە، چیرۆكا ھەر بەشەكى گریڤایى ڤەگنیرانا بیرھاتنن كەسایەتییەکیە ل گەل"خانى"، ئەف پارچە ڤەگنیرانا بیرھاتنن كەسایەتى " بوھارى ئ شاعیر" ل گەل سەرلەھنگ "خانى"یە، ل دۆر گرنگیدان ب ئاخفتن و نفیسینا بەرھەمان ب زمانى كورمانجى، كو پشنى مرنا وی ڤەدگىریت. ب رەنگەكئ گشتى رۇمانا میرنامە ((ھەلگري كومهكا تیم و بابەتئ جۆریجۆرو سەرجمئ ڤان بابەتان ب ھزرو بیرئ ئەحمەدئ خانى دەئ ئارستەكرن))(ڤەتاح، ۲۰۱۷، ۷۹). بۆ ئەففى تەمەرى پارچەك ژ پشكا شەشئ یا رۇمانا "میرنامە" ئەوا ل ژئىر نافونیشانى (چیرۆكا من و خانى) وەكو گوتارەكا- ئەدەبى پەخشانى-ڤەگىرانی و وەكو كەرەستە دئ ھئتە ھەلبژارتن و ل دويڤ ئاستىن تىۋرىيا "فئىركلاف"ى دكەڤتە بەر شروڤەكرنئ:

۲.۱.۱. شروڤەكرنا گوتارا رۇمانى ل سەرئاستى سالموخدانئ: مەبەست ژ ئەففى ئاستى سالموخەتئ ژ دەرڤەى تىكستئە كو تئدا كۆمەكا تايبەتمەندى وئنهى ئ د تىكستئدا خۆيا دبن، دشئ بنبە ھەلبژارتن تايبەت

ژ کومهکا ههلبژاردهی ئن گریڤای ب پهیڤ و رێزمانا وئ (فرکلاف، ۱۳۷۹، ۱۶۷). ل سهر ئاستی پهیڤی فێرکلاف رووناھی ئ دی ئخیته ل سهر ههرسی (بهایی ئن ئزموونگهری، پهیومندی و دهربرین ئ) (همان ژ ئدهر، ۱۷۰). ل دۆر دیارکرن بهایی ئن ئزموونگهری؛ فهکۆلین ل سهر پهیومندی ئن واتایی ده ئته کړن. ئهڤ پارچه ژ رۆمان ئ (دۆست، ۲۰۱۷، ۷۴-۷۷) د قوناغا سال و خدانا تئکست ئ د دۆخی گوتاری ئ دووانهیی و ههقبه ریدا ل گهل ب کارهینانا هندهک پهیڤ و ب ئۆهیا فۆرم ئ خۆ وهرگریته، ئه و رهگهزی ب کارهاتی د ئهڤ ههقبه رکر ئدا تهکنیکا ههڤنشین و ب ههقبه راییه کو ب ش ئوهک ئ ئایدۆل و ژیک تهڤنهک ئ تایبته ب ئهڤ پارچ ئ بهخشییه. ئهڤ پارچه ب ئ ئکهمین ههقبه رکر ئا کئ شهیا سهرهکیا گهل ئ کورد ل دۆر گرن گرتین پارچه ژ جهسته و ناسنامهیا نه تهومی - جفاکیا ئهوان دهست پ ئکته، ئه وژی رهواجا نفیسین ئ (زمان ئ رۆمیا ئ - ترکی). ئهڤ ههردوو پهیڤه وهکو گوتنهک "س ئ" جار ئ د ئهڤ ئ تئکست ئدا هاتینه و ههقبه ری پهیڤا (کورمانجی) ئهوا "چواره" جار ئ د ئکست ئدا دووباره بووی ده ئت. ههردوو زمان ب ههڤرا د ئ ئک جهدا (دهولتا تورکی ئ و دهڤهرو میرنشین ئن کوردی - باکوور ئ کوردستان ئ -) ههنه، بهل ئ ههردوو - پهیڤ ژ رووی ئ جهوه ههڤه ب پهیومندییهکا ههڤدزی خزیادبن. ههروهسا پهیڤ ئن ههڤاتا د ئهڤ ئ تئکست ئدا ئهڤ ئن ل خوار ئنه:

* (فهقی، سوخته، پهیرهو)

* (باج و خهراج و خووکیا ئ)

* (مروڤهک ئ ت ئرا خوه ژیر، زانا، خوهدان ئاقل و فرههنگ)

ههروهسا ئه و پهیڤ ئن واتابهکا گشتگیر ههیه و ژلایهک ئ دیڤه ههڤاتای ئن ئ ئکن وهکی:

* (قهسیده، ئهشعار، شاعر، نفیسین، دهوونه، بهوونم)

* (سادریازام، شهیخولسلام، سولتان ئ موعهزم، پاشا)

ل دۆر بهایی ئ پهیومندییا پهیڤان ؛ ئهگهر سهحکهینه پ ئگهه و بهایی ئ زمان ئ کورمانجی ل دهڤ بوهاری، ب پهیومندییهکا ن ئگهتیه هاتییه سالو خدان ول پ ئگهههک ئ نزمدایه . دهم ئ دب ئتیت : ((... دهما من دیت کو خانی ب کورمانجی ئهشعاران دهوونه، من د دل ئ خوه ده قهرف ئن خوه پ ئ کړن و گوت: ههلا ل قی دینی!! کی دئ کرداری قی قوماش ئ وی ئ زیاپی به!! کی وئ د قی تاسکا وی یا سفر ده ئاڤا ش ئ لوو قهخوه!!)) (همان ژ ئدهر، ۷۵).

د پهراگرافا دویڤدا ئه و پهیومندییا به ئزا دناڤهرا خانی - خودان ئ ئهڤی زمانی - و خهلی - گوهدار ئن شعرو بهرههه ئن خانی - ل سهر زار ئ بوهاری ئ فهگنیر دهربرین ئ ژ ناکوکی و ههڤدزی ئ د گوتارا بوهاریدا دکته: ((رۆژ ب رۆژ من دیت کو ل دۆرا وی دڤشن و فهقی و سوخته و پهیره و جرخ ئن وی ز ئده دین !! من ناس کر کو رازهک ههیه ژ بلی کورمانجی نفیسینا وی و ئهز گههامه راستیا وئ رازی ئی!!)) (همان ژ ئدهر، ۷۵).

ب ئگومان سهرهرا ی وئ چهند ئ کو ئه و ب خۆ ژ دژی نفیسینا ب زمان ئ کورمانجی بوو، و ب هندهک شاعیر ئن کورد ئن تورک زمان کاریگهر ببوو، وی وهسا بۆ خۆ داناوو کو ئهگهر ب زمان ئ رۆمیا ئ - تورکی - بنفیسیت دئ ل سهراڤا کوچک ئن سولتان و وهزیر ئن وی سهردهمی رۆنیت. دهم ئ ب نیرینهکا پوزتیه و بلند سهحکهته زمان ئ تورکی و دهسه لاتدار ئن وی سهردهمی - ئه و ئن ب چاڤهک ئ نزم سهحکزه زمان ئ کورمانجی - و دب ئتیت : ((ب سالان بوو من

ب زمان ئی رۆمیان دنفیسی، ل ئی کەس ئی ژ بازیدی و دەردۆری ئی و ئی گوێ نەدا من. من نەدخوەست کو ب کورمانجی قەسیدەیان بهوونم. هەلا کو کەس ئلتفات ئی ب ترکی نەکە و ئی کی بالا خو بە ئەشعار ئی کورمانجی ؟ من ئی تەخمین دکر کو ئەز د ئی بێم شاعەرک ئی مینا شوکۆیی ئی بەدلیسی خوەدی ئی سەلیمنامە ئی و د ئی د سینگا مەجلیس ئی ئاستان ئی دە ، د سەرایی ئی سادریازام و شەخولسلام و هەتا د شەقوبەیرک ئی سولتان ئی موعەزەم دە ئی روونم)). (هەمان ژێدەر، (٧٥

هەر ل سەر ئاست ئی بهای ئی پەموندییا پەیقان، خانی رۆزو بوهایەکی بلند ددەتە زمان ئی کورمانجی دەم ئی دب ئێت: ((ب کورمانجی بو بەتان یان قەسیدە بەکی بهوونە قەنجەر ژ کتابەکە وەکە سەلیمنامە یان هەشتبەشت یان ئی شەهنامە یا فیردەوسی!)) (هەمان ژێدەر ، ٧٦).

ل دۆر ئاست ئی بهای ئی دەربەرینا پەیقان؛ رۆماننفیسی بو پتر کارت ئی کرنا گوتارا "ئەف ئی پشکی " ل هەندەک دەربەرینان پەنا برییه بەر هونەر ئی رەوانب ئی و ئامازە و نیشانکاران . "ف ئی کلەف" ئەف ئی چەند ئی ب (ش ئی واز یان ژانر ئی چەوانیا رۆونب ئی ئی ناقدبەت (عبدالملکی، پوراصفهان، ١٤٠٠، ١٣٠). هەردوو پەیف ئی کورمانجی و زمان ئی رۆمیان وەکو (دال) هەقەری هەردوو پەیف ئی ناقری د رستەیا ((سفر ئی خو قلی بکە ژ ز ئی خەلق ئی چ ئی تره)) (هەمان ژێدەر ، ٧٦) ل سەر زار ئی خانی هاتینە، ل سەر ئاست ئی بهای ئی پەیقان ب ئەف رەنگی دە ئی نە سال و خدان: سفر (کەرستەکی مە دەنییه) (دال) و (خواریه) - بو (کورمانجی - زمان ئی دایک - زمان ئی کوردی) (مەدلول) ز ئی (کەرستەکی مە دەنییه) (دال) و (خواریه) - بو (زمان ئی رۆمیان - زمان ئی تورکی - زمان ئی بیانیا) (مەدلول).

ل سەر ئهوان پەیف و دەربەرینان د ئی رەوستان ئی وەکو خواستن و خواریه ول ئی کچواندن ، ..هاتینە ب کارهینان. بو نموونە دەم ئی بو هاری دب ئێت : ((مەلا ئەحمەد ئی ژ بو کورمانجان ل دۆر خو کۆم بکە، ت ئی لا ژان ئی ناسکر بوو ژ وان رە ئاهەنگا مەزلوومییهت و بەدبەختی ئی دستان)) (هەمان ژێدەر ، ٧٥).

د ئەف ئی گوتتا درکە ئامیزدا "ت ئی لا ژان ئی" هونەر ئی (خواستە)، "ت ئی" بو "عود و تەنبور و بزق ئی" وەکو ئامیر ئی ژەن ئی دروستە و ب کار دە ئی، بەل ئی ئەف ت ئی لە بو "ژان و نەخوشیا" هاتینە خواستن. د (ئاهەنگا مەزلوومییهت و بەدبەختی ئی) دا خواریه - مەجازەک هەیه مەبەست ژ ئاهەنگ ئی ژ لای ئی واتا فەرەهەنگی (ئاوازه) و خواریه بو "شەرو قەسیدەیان". کە واتە شەر ئی ب خەم و ژان و ی ئی گری دای ب بەخت رەشیا کوردان بو وان دخواندن .

ل سەر ئاست ئی دەستورا زمانی - رستە سازی - هەر هەمان بەا دە ئی نە قەدیتن . بو نموونە ل دۆر بهای ئی ئەزموونگەری ئی ئەگەر سەحکەینە ئەف ئی پارچ ئی، ش ئی وازی زمانی ئی ئەف ئی ت ئی کست ئی، ش ئی وازی زمانی خەلک ئی باژ ئی بازیدی ئی سەردەم ئی (خانی) یه، کو ش ئی وازەک ت ئی کەهلە ژ پەیف ئی کورمانجی و بیانی، ژ بەر کو ئەف پارچە ل سەر زار ئی دوو شاعیرانە ئەف ئی ئەف ئی رۆماننفیسی ل ب کارهینانا پەیف و رستە ئی د ئاست هەری ئی ژ وان هویرین و شارەزایه.

ل دۆر ش ئی وازی ئەف ئی ئی ئی کستە ب قەگ ئی رانەکا ئاسایی ل سەر زار ئی کەسایەتی "بو هاری ئی شاعیر" وەکو قەگ ئی ب جەنەف ئی کەس ئی ئی ئی ئی تاک (من) دەست پ ئی دکت و ل هەندەک پەرگرافان ش ئی وازی دیال وگی ب

کارهاتییه و جهنائی (ته-تو) بۆ کەسێ دووی (گوهدار) (هوین) تێدا زāl. ژبەر کو ئەف پارچه، فەگێرانا بیرهاتنێن کەسایەتی "بوهاری" نه دگهل سەرلههنگ "خانی"، کو پشتی مرنا وی فەگێریت، ئەفجا بههرا پتر دهمێن (کاران) بۆ سەردەمێ بووری دزقەر ئەو رستەییێن ب کارهاتی د ئەفێ تێکستێدا پتر ژ چۆرێن (دیار)ن و ژلایێ قەبارە و ئەندازەییفە رستەییێن کورتەن، دبیت ئەفە ژێ بۆ دۆخێ دەروونی کەسایەتی بوهاری دزقیرت کو ب ئەفی شێوازی و ئەفان رستەیان هەمی ئەوان (دروێن خۆ) و (راستیێن) دزانیت دگهل خۆ و ب دەنگەکی بلند بۆ مه فە دگێریت .

هەروەسا ل سەر ئاستی بهایێ پەیمەندییان؛ فەگێلێن ل سەر چۆرێ رستەیان ژلایێ چۆرێفە دەتەکرێن . بههرا پتر رستەیان رستەییێن راگهاندنی و سەرسۆرمانییه و ل دویفدا چۆرێن پرسیاری و داخوازی ژێ هاتییه ب کارهیان .(ئەف چۆرە د پەرگرافێن نموونێن پراکتیکیدا ب رووهنی دیارن) .

٢.١.٢. شروقه کرنا گوتارا رۆمانێ ل سەر ئاستێ رافەکرێن :

د ئەفێ قوناغێدا ئەو تایبەتمەندیێن فۆرمی یێن تێکستێ د قوناغا سالووخدانێدا دبیه رێنیشاندەر بۆ رافەکەرێ ل دۆر ئەوان زمینییه و هۆکارێن پێکەینانا ئەفێ تێکستێ وهکو گوتارەک و چوار رەهەندیێن سەرەکیێن هەر گوتارەکێ چوار پرسیار دەئێه ئاراستهکرێ: ١- بۆیەر ل دۆر چیه؟ ٢- کێز کەسایەتیان رۆل د ئەفێ بۆیەرێدا هەنە؟ ٣- پەیمەندییا دناقبەرا واندا چیه؟ ٤- رۆلێ زمانی د پێششەبرنا ئەفێ بۆیەرێدا چیه؟(فرکلاف، ١٣٧٩: ٢٢٣-٢٢٥)

د ئەفێ پارچه تێکستێدا دشرێن ئەفان پرسیاران ئاراستهکەین :چیرۆک ل دۆرچیه ؟ کێز کەسایەتی د ئەفێ چیرۆکێدانە؟ چ پەیمەندی دناقبەرا ئەواندا هەیه ؟ رۆلێ زمانی د پێششەبرنا چیرۆکێدا چیه؟ هەروەسا ئایا گوتارا تێکستێ هەفتێکستی دگهل تێکستەکا دبتر هەیه ؟ ب گوتنەک رووهنتر ئەف قوناغه جهختێ ل پەیمەندییا دناقبەرا تێکست و کارلێکرنێدا دکەت .

ئارمانج ژ چیرۆکا ئەفێ پارچێ"چیرۆکا من و خانی"، گرنگیدان ورووناھی یێخستته ل سەر زمانێ کورمانجی وهکو زمانێ دایک ل دەفەرێن کوردنشین-بازید وهک نموونه- ژ دهولەتا ئۆسمانیان. رۆماننقیس شیایه بۆ بهرجهسته کرنا ئەفی بابەتی دوو کەسایەتیان د ئاست و پێگههێ ئەوان یێ دروست هەلبژێریت و ب ئارمانج و مەبەست ئەوان هەقبەری یەک بکەتن یەک ژ وان (بوهاری)یێ شاعیره و پتر لایهنگرێ زمانی رۆمییان -زمانێ تورکی) یه و زمانێ کورمانجی ب کێماسی دبیینیت و ئەو ب خۆ دانپێدانێ ب ئەفێ چەندی دکەت و وهکو شانازییهک دهژمێریت، دهمێ دبێژیت: ((ب سالان بوو من ب زمانێ رۆمییان دنقیسی، لێ کەسێ ژ بازیدی و دەردۆرێن وی گووه نه‌دا من. من نه‌دخووست کو ب کورمانجی قەسیده‌یان بهوونم. هه‌لا کو کەس ئلتفاتێ ب ترکی نه‌که وی کی بالا خوه بده نه‌شعارێن کورمانجی ؟)) (هەمان ژێدەر، ٧٤-٧٥)

هەر ژ ئەفێ پەرگرافێ پەیمەندییا دناقبەرا بوهاری و خەلکێ دیاردبیت کو چ پویتی ب ئەوی و بهرهمێ وی ب زمانێ رۆمییان نه‌دهاتەدان، چونکی رۆلێ زمانی د پێششەچوونا گوتارا ویدا یا لاوازه و دەنگی وی ژێ هەرچەند ل پال دەنگی دەسه‌لاتدارانه، به‌لێ هەر یێ تاک‌بروه .

ئەگەر ئەو (بوهاری) بهرهمه‌کی ب کورمانجی ژێ بنقیسیت هەر ژ بهر ئیرمی و حسادەتا بهرامبەر (خانی)یه، ئەگەر نه چ حمز و قیان بۆ زمانێ دایکا خۆ نینه و هەر ب رێکا رەخنه و توانجگرتن و تێرانه پێکرن ب بهرهمێ خانی پهیاما خۆ دگه‌هینیت، دهمێ ئەو ب خۆ د فەگێرانا و مۆنۆلۆگه‌کێدا دبێژیت : ((ده‌ما من دبیت کو خانی ب

کورمانجی ئەشعاران دەهونە من ددلی خوە دە قەرفەن خۆه پئی کرن و گوت : هەلال فی دینی !!کی دئی کریداری فی قوماشی ویی رزیایی به!!کی ویی دئی تاسکا وی یا سفردە ئافا شئی لوو قەخوە!!)) (هەمان ژێدەر، ۷۶)

د ئەفی ئاستیدا ب باوەرا "فەزکلاف"ی دارشتنا هەفتەئەستایی ب ئەفی چەندێ قە گری داییه کو تەئەستی ب کێژ کۆمەلێ قە گری دەمین و چ تشت دناقبەرا ئەواندا وەکو زەمینەیا هەفیشک و پئی دفی هەیه وب خواندنهکا مئزویی ل سەر پراوەستین. (فرکلاف، ۱۳۷۹، ۲۳۰ و ۲۳۵)

هەر ل دویف ئەفی بۆچوون ئی رۆماننقیسی بۆ دارشتنا گوتارا پەراگرافا سەری، هەفتەئەستی ل گەل ئەفان دێران ژ (مەم و زینا) خانی کرییه. دەم ئی دبئێت :

((چ بکم کو قەوی کەساده بازار

نین ژ قوماش را خەریار)) (خانی، ۱۳۶۷، ۳۶)

ل ئەوی سەردەمی ژ بەر ئەگەر ئی سیاسی، ئایینی، ئەدەبی بازار ئی توره و زمان و هەلبەست ئی کوردی یی پراوەستیایی بوو و چ بکیرو کەریار ل سەر نەبوون (السلفی و الدوسکی، ۲۰۰۸، ۲۲). دشی ئی بئێژن ئەو خەمخوری و بەرزبێنیا خانی هەقبەری زمان ئی خۆ هەیی گەلەک جودایه ژ کئەمکر و بئێ نرخرنا بوهاری هەقبەر ئەفی زمانی. ب گوتەک دیتەر، راستە خانی هەلبەست و توره و زمان ئی کورمانجی ب پارچه پەرۆکەکئ شوبهاندییه، لئێ نەیی رزیایی، بەلئێ بوهاری ب ئەنقەست و ب مەبەست هەلبەست ئی خانی وەکو نمونە بۆ هەر بەرەمەکی کو ب ئەفی زمانی بەئێ نقیسین ب پەرۆکەکئ رزیایی د شوبهینیت.

هەروەسا ل دێرهکا دیدا دبئێت:

((سفر ئی خۆ یی خەف م ئاشکەرا کر

قرتاسییه بووم لئێ دوعا کر)) (هەمان ژێدەر، ۳۷)

مەبەستا خانی ئەوه ببئێت : من زمان ئی کوردی کو کەس ئی کار ل سەر نەکریه و وەکی سفرەکئ ژەنگرتی دیاردکەت دەری ئەخت و ئاشکەرا کر و من ئارمانجا دلئێ خۆ ب وی زمانی ل سەر پرتەکا کاغەزا سپی کو هئێشتا چ تشت ل سەر نههاتبوونه نقیسین، نقیسی.

گوتارا شاعیر "بوهاری" هەفتەریه دگەل یا "خانی" ب تن ئی ژ لای ئی پەیفا (سفر) قە، "بوهاری" ئەف سفرە گەلەک بئێ بهاکرییه و وەکی دوژمنەکی دژی زمان ئی خۆ پراوەستیایه. بەلئێ "خانی" سەر و ژ نوی ئەف سفرە ژ ژەنگ ئی پاقزکرییه و ساخکرییه قە. چونکی "خانی" وەکو لەهەنگەک پایەبەر - نوینەر ئی دنگ ئی گشت تاک ئی خەمخوور ئی زمان ئی دایک ئییه ل هەر چوار پارچە ئی کوردستان ئی - بەرگری ئی ژ ئەفی زمانی دکەت و هەر ل دۆر بابەت ئی زمان ئی کورمانجی د دیالۆگەکا دناقبەر وی و بوهاریدا، "بوهاری" قەدگێزیت و دبئێت:

((داویا داوی رۆژەک ئی بەر ئی قاری ئەم ب هەف ره دچوون مەدرەسیا وی، گوتە من : بوهاری، ما هەتا کەنگی تئ ب

زمان ئی رۆمیان بنقیسی !!تو ژ کئ ره دنقیسی کەکو !!سفر ئی خوە قلی بکە ژ زێری خەلق ئی چ ئێره)) (دۆست، ۲۰۱۷، ۷۶).

رۆماننقیسی تهفئی ئەفئی پەراگرافئ ب هەفتئکستی دگهل ئەفان دئران ژ (مەم و زینا) خانی داریشتیه دەمئ
دبئژیت :

((کورمانجییه سرفه بئگومانە

زێرنینه ببئن سپیتمانە

سفرئ مەئئ سۆره ئاشکارە

زێف نینه ببئن کو کەم عەیارە)) (خانی، ۱۳۶۷، ۳۷)

ل هەردوو دئراندا "خانی" زمانئ دایکا خۆ-کورمانجی- ل هەقبەر زمانئن سەردەستئ وی چاخئ ب سفرئ سوور
دشوبهینیت. مەبەستا وی ئەوه کو ئئ ئاشکەرا و بەرچافە، راستە ئەو نە زێره و نە زێف، چونکی وەکو زێری ئئ
لەکەدارو وەکی زێفی ئئ کئم عەیارنینه بەلکو ئئ خوری و بئ کئماسییە وەسا خویا دبیت کو خانی زمانئ
کورمانجی هەقبەر زمانئن دی بچوێک کرێه، لئ مەبەستا وی ژ سفرئ پاکئ و بئگەردئ و خووری بوونا زمانئ دایکا
وییه .

هەروەسا ژبلی کەسایەتیئن وەکو (سادیازام ، شەخولسلام، سولتان ، شاھ ،) ئاماژە ب ئافئ (خەلقئن بازیدئ،
عەسکەرئن عەجەم و رۆمییان) ژئ هاتییه دان. ل وی سەردەمی کورد دناقبەرا شەرن تورک و فارساندا دبوونه قوربانئ.
بوهارئ وەکو فەگێردبئژیت :((خەلقئن بازیدئ ئئدی ژ هات و چوونا عەسکەرئن عەجەم و رۆمییان
بئزاربووبوون. ژ دانا باج و خەراج و خووکیان و خوینا رژیای یا ژ بۆ هەر دو تەرەفئن شەر نەفەرە دکرن
)).(دۆست ، ۲۰۱۷، ۷۵) .

هەر ل دۆر ئەفئی پەراگرافئ رۆماننقیسی سەرەرای پشت بەستن ب تومارئن مئژووئ ب ئەفان دئران ژئ
هەفتئکستی دروست کرێه:

((هەر دوو تەرەفان قەبیلئ کورمانج

بۆ تیرئ قەزا کرینه ئارمانج)) (خانی، ۱۳۶۷، ۳۲)

۲.۱.۳. شروقه کرنا گوتارا رۆمانئ ل سەر ئاستئ پرووھنکرئ:

ئارمانج ژ شروقه کرنا ئەفئی گوتارئ ل سەر ئاستئ پرووھنکرئ، شروقه کرنا وئیه وەکو بەشەک ژ پروسئسا
جفاکئ- نەتەوئیی. ب گوتنەک پرووھنتر،(شروقه کار شروقه کرنا تئکستئ وەکو پارچەک ژ هەفێرکییهکا جفاکئ هەقبەر
دەسەلاتئ رادوھستت و ئەو کارلئکا جفاکئ و گوهرینئن وئ د خزمەتا دووبارە بەرھەمھێنانا وئدا ب کاردەھینیت
(فرکلەف، ۱۳۷۹: ۲۱۵-۲۴۵)

رۆماننقیس دگوتارا (بوهارئ شاعیر) دا شیاہ رەنگفەدانا بارۆدوخئن وی سەردەمی- دەمئ میرگەھئن کوردئ کەفتینە ل
ژئەر هەژموون و هەفێرکییا هەردوو دەولەتئن عوسمانئ و سەفەوئ(زکئ، ۱۷۵-۱۸۴)- و بالکئشان و کومجقئنئ
خەلکئ بازیدئ ل دۆر خانی و گوھدانا بەرھەمئن وی ئئ کورمانجی د ئەفئ پەراگرافیدا بەرچاف بکەت دەمئ
دبئژیت:((خەلقئن بازیدئ ئئدی ژ هات و چوونا عەسکەرئن عەجەم و رۆمییان بئزار بووبوون، ژ دانا باج و
خەراج و خووکیان و خوینا رژیای یا ژ بۆ هەر دوو تەرەفئن شەر نەفەرە دکرن. مەلا ئەحمەد ژئ ژ بۆ کورمانجان

ل دورا خو کوم بکه، تئلا ژان ئ ناسکریو و ژ وان ره ئاهنگا مهزلوومییت و بهدیهختی ئ دستراند)) (دۆست ۷۵، ۲۰۱۷).

هه دوو ڕستهی ئن داوی ئ ژ ئهف ئ پهرگراف ئ کارت ئکړنا خانی و شعر ئن خانی ل سهر نهستی کوم ئ وی سهردهمی بهرجهسته دکهت، ئهف داه ئنانا ئیلهام بهخشا خانی ژ ئ فهر ئا هه مان نهستی کومیه. "یۆنگ" ڕهسه نایهتی ئ بو ئهف ئ ئیلهام ئ دزفرینیت و ب دیتا وی هونهرمه ند ئ مه زن ئه و کسه کو ب بینینه کا ئه زلی و ههستیاریه کا تاییهت، ب وئنه ی ئن نموونه یی د قالب ئن هونه ریدا ده برین ئ ژ ئه زمون ئن جیهانا دهروونی بکهت. (Jung, Et.al, 2001, 162-167)

د پهرگرافه کا دیدا ئه و په یوهندی و کارل ئکا دناقه برا شاعیر ئن کورد ئن وی سهردهمی ی ئن ب زمان ئ تورکی بهرهم ئن خو دنفیسین ب سازی و سهر و جقات ئن شاه و پایه برزانقه گری ددهت و سهره ند ئا کو ئه و (بوهار ی) ب خو ژ ی ب زمان ئ رۆمیان دنفیسیت بهل ئ هه بهخت ئ وی نه وه کو ی ئ ئه وانه، ده می د ب ئ ئیت: ((من ئی تهخمین دکر کو ئه ز دئ بیم شاعیره ک ئ مینا شوکری ئ بهدلیسی خوه دی ئ سلهیمانه یی و دئ د سینگا مهجلیس ئن ئاستان ئ ده د سهرای ئن ئاستان ئ ده، د سهرای ئن سادریازام و شه یخولئیسلا م و ههتا د شهقبوهیرک ئن سولتان ئ موعه زه م ده ئی روونم لئ چهرخا فلهک ئ ب من ره قازی زیفری)) (هه مان ژ ئه ده، ۷۵).

هه ر دیالۆگه ک هه لگرا ((په یامه کا مروفایه تی، ئه ده می و فلهسه فییه)) (عکله، ۲۰۲۰، ۱۱۵)، رۆماننفیس د دیالۆگا دناقه برا "خانی" و "بوهار ی" دا ب ڕووه نی ل پشت گو تارا خانی ل دور گرنگیدان ب زمان ئ دایک-کورمانجی خویا دبیت، چونکی ((ئهحمه دئ خانی ژ ی وهک رۆشنیره ک کورد دبه باشتیرین سهرله ههنگ وره مز ژ بو ی مزاری و گه هاندنا په یاما رۆماننفیسی ژ بو ی خوانده قانی)) (فه تاح، ۲۰۱۷، ۷۹). کهواته گو تارا "خانی" ئه و ب جه ناه ئ (ته، تو) ئاراسته ی بوهار ی دکهت، هه فته ریه ل گه ل گو تارا رۆماننفیسی بو هه می خوانده قان و تاک ئن کورد.

((ما ههتا کهنگی تئ ب زمان ئ رۆمیان بنفیس ی!! تو ژ کئ ره دنفیسی کهک و!! سفر ئ خوه قل ئ بکه ژ ز ئی خهلق ئ چ ئتو، وهلاه، ب له دهنگ ئ ته ناگه یزه ئاستان ئ!! نهگه ر گهشت ژ ی دئ گوهداری نهکن. ب کورمانجی دووبهیتان یان قهسیدهیه کئ بهوونه قهنجتره ژ کتابه که وهکه سلهیمانه یان ههشتبهشت یان ژ ی شههنامه یا فردهوسی)) (هه مان ژ ئه ده، ۷۶).

ئهف پهرگرافه چه ند په یاما دگه هینیت :

ا-بوهار ی ل دهستپ ئکئ وهکو تاکه ک ژ ئه وانه نفیسه ر ئن کورد زمان ده ئته هژمارتن ی ئن کو پویه و گرنگی ئ ب زمان ئ دایکا خو نادهن .

ب- دهسه لاتدار ئن وی سهردهمی، ژ بلی زمان ئن تورکی و فارسی و عه ربی هه چ گرنگیه گ ب ئه وانه بهرهم ئن ب زمان ئ کورمانجی دهاته نه نفیسین نه ددان .

ج-سنگ و بوهای ئ زمان ئ کورمانجی ل دهف نفیسه ره کئ وهکی خانی جه ئ شانازی ئ ول سهر راوهستیان یه، چونکی ب دیتا وی بهرهم ئن کورمانجی ههقبه ری بهرهم ئن ب ناف و دهنگ ئن بیانینه و ژ ئه وانه کئ مترنین . ژ ئه وانه شاهنامه یا فیردهوسی و ئه و بهرهم ئن ب زمانه کئ بیانی ده ئنه نفیسین وهکو (ههشتبهشتا مه لا ئدریس ئ بهدلیسی کو ب زمان ئ فارسی) (السلفی و الدوسی، ۲۰۰۸، ۲۳) نفیسییه.

هەر د بەردەوامییا ئەفئ دیالۆگیدا ل دەمئ بەرسفا پسپارەکا بوهاریدا ئایدۆلۆژیا و ھەست و ئازراندن وخۆگریدا نا "خانی" ب زمانئ کورمانجی نیشانا باوەری و وفادارییا وی ھەفتەر زمان و دایک و خاک و ئەفینا وییە و رەنگەفەدانا ئەفئ چەندئ ل سەر زارئ "خانی" ھئز و رامانەکا تاییبەت ھەییە و ئارمانجا وی ئەوە دەنگ و ئایدۆلۆژیا وی بگەھیتە ھەمی پارچەیان:

((من ئی ب ساری گوت : ترکی زمانەکی خوەشە و قەسیدە پئ رەوان تئ ئە ھەرکاندن ماتە قەسیدەیی ئی یونوس ئەمەر و فزوولی نەخوەندە قەیی!!

وی مینا کو ھەنەکی ھئرس بووبە ،ب دەنگەکی بلند گوت: کفورو من یئین باقی و زاتی ئی خوەندە، لئ ئ کورمانجییا خوە باوەرە و ب دایکا خوەرە وفادارە! لۆریکیئ وی د گوەئ تەمیئ تەردە دەما تە شیرئ وی دمئت ، نە ب کورمانجی بوون!! شابوونا باقی تە ب تەرە نە ب کورمانجی بوو!! لیستکئ تەمیئ د تافا ھەیفئ دە و ل بەر سیکا داران و پاییز و بوھاران دە ل کوچە و کولانئ بازیدی نە ب کورمانجی بوون ؟ تە ھیچ کەچەک نەحەبانیدیە !! ماتە چەند گوتئین نازک ئی رە نەکرە قەیی؟ کورو ئ خوەدئ گونەھە ئەم ل قی زمانئ ھوسا ب چافەکی کئیم بنئرن !!ئسئویتیا وی بەسە !!)) (ھەمان ژئدەر ، ھەمان لاپەر).

د شروڤەکرنا ئەفئ پارچئ ژ گوتارا "خانی" ئەگەر بنئین ئەو پەیمەندییا دناقبەرا رووھنکرنا دەربرینا پەیف و رستە و رمانئ ئەوان و ریتە و ئاواز و نیشانئ خالەندی ھەمی پئکفە دەربرینئ ژ ناخ و ئایدۆلۆژیا رۆماننقیسی ھەفتەر بەھا و پئگەھئ زمانئ دایکا خۆ- ل سەر زارئ خانی- دکن. ب گوتەک رووھنتر پەیمەندییا کارلئکی ئەوا دناقبەرا زمانئ دایک و تاکئ جفاکی ھەر ژ گاڤا ژ دایک دبیت و ھەتا پئکھینا ناخزانئ ب پئدقییەکا فەر دزانیت کو پئ بناخفن و نەئەلنە بئ خۆدان .دشئین بئژین؛ ل دویف رەوتا مئژوویی ھەر ژسەردەمئ "خانی" و ھەتا ھو ئارمانجا سەرەکی ژ ئەفئ گوتارئ شووربوونە دناڤ نەستئ کۆمی ب رئکا ھوشیارکرنا ھەستئ نەتەویمی ل جەم ھەمی کوردان و دشئین ب گوتارەکا جفاکی سیاسی ئی بدەینە نیاسین، چونکی ئەف زمانە ژ ھەر روویەکیڤە جەئ پوینە پئدان و بەرزراگرتنئییە.

ل داویا ئەفئ پارچئ ژ گوتارا ئەفئ پشکئ، ئەو پەیمەندییا کارتئکرنا گوتارئ ل سەر جفاکی ل دویف تیورا "فئکلاف"ی ب زەلالی دیارە و ئەفە ئارمانجا داویئ ژ ئەفی ئاستییە. مەبەستا خانی ھاندانا ھەمی نقیسەران ب گشتی و شاعیرانە ب تاییبەتی، کو زمانئ خۆ ب کئیم نەزانن و نەدانن و ھەر پئ بنقیسن و بەردەوام بن بۆ پئشخستنا زمانئ دایکا خۆ.

دەمئ قەگنیر (بوھاری) کارتئکرنا ئەفئ گوتارئ ل سەر خۆ ب قی رەنگی دەر دبیریت :

((ژ وی ئئقارئ دە فەنانی کو ئیلھامەک ب سەرمەن دە نازل ببە. من گوتئین وی ددلئ خوە دە ب جە کرن و پشتا خوە دا زبیری رۆمییان و بەری خوە دا سفرئ کورمانجی. ب راستی ئەو کورمانجی ب من زۆرھات، لئ ب قاسی کو زۆر خوەش بوو ئی من ئیدی ھەمووئز و تەوان و شیاننا خوە خستن رئ یا پئشخستنا زمانئ خوە یئ کورمانجی، نقیسئین من ئ پئشین نە ئەو قاسی باش بوون .وہکە نانئ پاتو بوون، لئ دیسا ئی خانی ناڤ د من ددا و ئەز ژ بۆ دەوامکرنا دەئفۆتم و دگوت: بنقیسە!! ژ فئ رین دا نەگەرە!! رۆژەک دئ بئ تو یئ ل سەر قەسیدەیی ئی خوەیی ئی ترکی پۆشمان ببی. ھەما بەس چئژا ھنگفئ کورمانجیئ دین زمانئ خوە دە ھەست بکی تو یئ زانیی چما ئەو قاسی ئسار دکم.)) (ھەمان ژئدەر، ٧٦-٧٧).

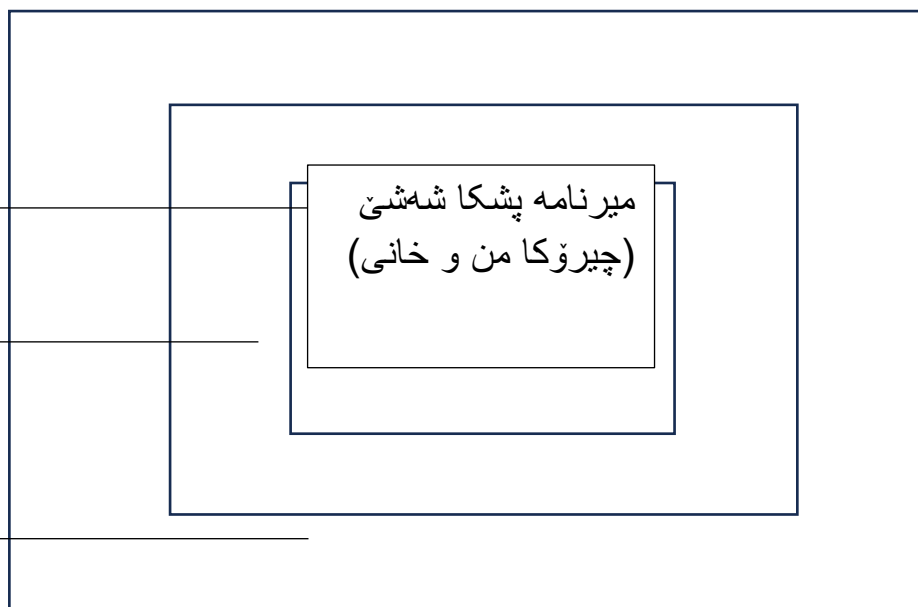
ل فئ ئاستئ شروفهكرنا گوتارئ ژبلى كارلئكئ، كارتئكرنا گوتارئيه ل سهر تاكئئ جقاكى. 'خانئ' پياما خو ئاراستهئ "بوهارئ" وهك تاكهك ژ نفيسهر و شاعيرئئ كورد دكهت ، و دهرئعجام كارتئكرنهكا ئهرئئئ ل سهر دكهت و بهردهواميئا ئهون كارتئكرئئ ژئ ب پرووهئئ دياره دهمئ ب شئوازئ داخوازئ گوتارا خو ئاراستهئ وئ و همئ نفيسهرئئ كوردزمان دكهت و داكوكئئ ل سهر بهسنايهتيا زمانئ كوردئ دكهت وب هنگئينئ كورمانجئ دشوبهينيت، ب وئ رامانئ كو ئهگهر ئهف تامه كهفته دهفئ ههوه ئئدى نهشئئ دهستان ژئ بهردهن و پشتا خو بدهنئ .

ل دووماهيكئ ئهف سئ ئاسته د روماننا ميرنامهدا د ئهفئ وئئئيدا دهئئ پئشانندان :

شروفهكرنا
پهيف و رسته و
دهربرينئ
تيكستئ

بهرهمهينان و
بكارهينانا
گوتارا تيكستئ
بو سهردهمئ

كارتتيكرن و
رهنگفهدانا گوتارا
خانئ بو وئ
سهردهمئ و ههتا
ئهفرو ژئ
بهر دهوامه

وئئئئ ژ (٢)

ئەنجام :

تۆرپا "نۆرمان فئركلاف"ی د رووبەری شروڤهكرنا گوتارا رەخنەیدا ب تۆرپەكا گشتگیر و تەمامكەر دەئته هژمارتن، بۆ شروڤهكرنا هەرگوتارەكی ل دویف ئەفی تۆری پئدقییه د سئ ئاستاندا دەربازبیت، هەرئاستەك وەكو وئستگههەك جودا و تەمامكەر سەرەدەری دگەل وئستگهها دی دكەت. پشتی شروڤهكرنا گوتارا پشكا شەشئ ژ رۆمانا میرنامە ل دویف ئەفان ئاستان گەهشتینه ئەفان ئەنجامان :

۱- ئاستئ سالۆخدانئ چەپەری هەقبەكرنا هەردوو زارافئەن "زمانئ كورمانجی" و "زمانئ رۆمیان"ە. زمانئ كورمانجی زمانئ تەخەكا ژێردەستە ب نافئ كورمانجان، زمانئ رۆمیان ژێ زمانئ سەرەدەست و یئ دەسەلاتدارانە. بۆ مە دیاربوو، پەیفئەن هەقواتا و رستەئەن سەرسوورمانی و پرسیاری پشتی یئەن راگەهاندنی رووبەرەك دگوتارێدا ب خۆفە گرتینە. هەروەسا ئەف ئاستە دیارکەر بەایئ پەیف و دەربەریانە. بۆ نموونە بەایئ پەیف و دەربەریئەن بوھاری هەفتەریبی دیتنئەن وینە؛ نۆرینا نۆگەتیفا وی هەقبەر زمانئ كورمانجی كئەتر نینە ژ یا دەسەلاتدارئەن رۆم و عەجەم، بەلئ خانی بەا و رێزا ئەفی زمانی دگەهینیتە بلندترین ئاست.

۲- ئاستئ رافەكرنئەدا رۆماننقیسی ب هەفتئەكستی دگەل چەند دئەرن مەم و زینئ رەهەندەك ئیستاتیکی ب گوتارئ بەخشییە. و رۆلئ زمانی د گوتارا بوھاریدا رۆلەك تاك رەهەندی و تاك رەویە، لئ د گوتارا خانیدا زمانی رۆلەك پۆلی فۆنیمی هەیه و دەنگئ گشت لایەنگر و خودان هەست و دلسۆزئەن زمانئ كورمانجییە.

۳- ل سەر ئاستئ رووھنكرنئ ژ گوتارا خانی دیار دبیت ئەو پەيوەندییا كارلئەكی ئەوا دناقبەرا زمانئ دایك و تاكئەن جفاكی، ب پەيوەندیئەن تاكی ب دایك و جفاك و دەورووبەرن و یقە گریادیە كو دەربەریئ ژ ئایدۆلۆژیا و هەستئ نەتەواپەتیئ خانی و رۆماننقیسی و ئەوان دكەت. و دیاربوو كو گوتارا خانی گوتارەك كاریگەر و بەرھەمدارە، ئەوژێ پشتی بریاردان و بەردەوامیدانا بوھاری ل سەر نقیسینا بەرھەمئەن خۆ ب زمانئ دایكا خۆ وەكو تاكەك ژ هەمی نقیسەران .

پەرلەق :

* نۆرمان فەیرکلەف (Norman Fairclough) ل سالا (1941) ل باژئێ لانیستەر-بریتانیا-ژدایکبوویه. وهك مامۆستا ل زانکۆیا لانیستەر دبسپووریا زمانقانی ل پشکا زمانان-زمانی ئینگلیزی-کارکریه. ئێک ژ بنیاتنەرێن تیۆریا شروقهکرنا گوتارا رهخنهیه (CDA).

بن ئه: ar.m.wikipedia.org

** (CDA) (Critical Discourse Analysis)

ژ ئهمر :

• کوردی

- خانی، ئەحمەد (۱۳۶۷)، قەژاندنا پەرویزێ جیهانی، ناوەندا وەشانێن فەرھەنگ و ئەدەبا کوردی.
- دۆست، جان (۲۰۱۷)، میرنامە، قەگوهاستن ژ رێنقیسا لاتینی: دلێرداود، وەشانێن کتێبخانا جزیری، دەۆک.
- فەتاح، دلیرداود (۲۰۱۷)، سالوخدان د رۆمانا میرنامە یا (ژان دۆست) ی دە، تەزا لیسانسا بلند ، زانینگەھا ماردین ئارتوکلوی، ئەنستیتیوا زمانێن زەندی ئێن ل ترکیهیی ئ ماکە زانستا زمان و چاندا کوردی .

- علی، شیرزاد سەبری (د) (۲۰۲۰) ، شروقهکرنا گوتاری ، ژ وەشانێن پەرتووخانەیا موکسی.
- محمد، هێمن جاسم و عەبدوللە، ئیدریس (د)، جوانی شێواز و مۆسیقا لە هۆنراوەی (داگیرکەری دڵ پەرلەقین) ی ئیبراھیم ئەحمەد(دا، مجلة جامعة کركوك / للدراسات الانسانية، المجلد: ۱۶، العدد: ۲، لسنة ۲۰۲۱. بن ئه: <https://kujhs.uokirkuk.edu.iq> /

• فارسی

- ابتکاری، محمدحسین و عیساوی خوش، کوروش (۱۳۹۶)، بررسی روش و کاربرد تحلیل گفتمان ، مجله علمی رویکردهای پژوهشی در علوم اجتماعی، سال سوم، ش ۱۰ .
- اقاگل زاده، فردوس (۱۳۸۶)، تحلیل گفتمان انتقادی و ادبیات ، مجله ادب پژوهشی ، ش ۱.

- بهرامپور، شعبانعلی (۱۳۷۹)، مقدمه گردآورنده کتاب تحلیل انتقادی گفتمان "نورمن فرکلاف" مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- دهقانی، محمدرضا و اکبری، احمد (۱۳۹۶)، تحلیل گفتمان با رویکرد برگفتمان سیاسی، پژوهش‌های کاربردی در مدیریت و حسابداری، ش ۶.
- دیباج، مژگان و باقری، بهادر (۱۳۹۷)، بررسی کلان گفتمان مشروطیت در خاطرات حاج سیاح (در دوران خوف و وحشت) بر اساس نظریه تحلیل انتقادی گفتمان فرکلاف، نشریه علمی جستارهای نوین ادبی، ش ۲۰۳.
- فرکلاف، نورمن (۱۳۷۹)، تحلیل گفتمان انتقادی، ترجمه: فاطمه شایسته‌پیران و دیگران، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه.
- عبدالملکی، رضا قنبری و پوراصفهان‌ی، ایلین فیروزیان، (۱۴۰۰)، تحلیل گفتمان انتقادی رمان "چشم‌هایش" از بزرگ علوی بر اساس نظریه نورمن فرکلاف، فصلنامه علمی زبانی پژوهشی دانشگاه، سال سیزدهم، شماره ۴۰، - کلانتری، صمد و عباس زاده، محمد (د) و... (۱۳۸۸)، تحلیل گفتمان با تاکید بر گفتمان انتقادی به عنوان روش تحقیق کیفی، مجله جامعه‌شناسی، سال اول، ش ۴.
- کیان کیانی، (؟) گلچینی از کتب تحلیل گفتمانی (آشنایی با روش تحلیل گفتمان در عمل از کتاب فرکلاف). www.kiankiani.com.
- ناصری، زهره سادات و هندوآلان، جلیل الهودیگران (۱۳۹۴)، تحلیل گفتمان انتقادی داستان مرگ بونصرمشکان براساس رویکرد نورمن فرکلاف، مجله علم زبان، سال ۳، ش ۴.
- یورگنسن، ماریان و فیلیپس، لوئیز (۱۳۸۹)، نظریه و روش در تحلیل گفتمان: ترجمه، هادی جلیلی، تهران، نشرنی.
- عربی
- زکی، محمد امین (۱۹۴۷) مشاهیر الكرد و کوردستان فی العهد الاسلامی، بغداد.
- صفیة، مکناسی، (۲۰۱۶-۲۰۱۷) الخطاب الادبی بین الحجاجیة و الشعریة فی التفكير النقدي عند حازم القرطاجنی، اطروحة الدكتوراة، جامعة ابن خلدون كلية الاداب واللغات.

- كاظمي، الهام و اميري، جهانغير و الاخرون (٢٠٢١)، تحليل الخطاب النقدي في رواية "احدب بغداد" على ضوء نظرية "فركلاف" دراسات في السردانية العربية، الخريف و الشتاء (٢٠٢١-٢٠٢٢)، السنة الثالثة، العدد ٥، كلية الاداب و العلوم الانسانية بجامعة الخوارزمي و الجمعية العلمية الايرانية للغة العربية.

- فيركلف، نورمان (٢٠١٦)، اللغة و السلطة، ترجمة: محمد عناني، القاهرة.

- السعاده، ان فطرة، (٢٠٢٢) تحليل الخطاب النقدي لنورمان فيركلاف (Norman Fairclough) على اخبار عودة صراع افغانستان مع طالبان ، بحث التخرج ، جامعة مولانا مالك ابراهيم، قسم اللغة العربية وادبها ، كلية العلوم الانسانية.

- السلفي، حمدي عبدالمجيد و الدوسكي، تحسين ابراهيم (٢٠٠٨)، معجم الشعراء الكرد، دار سپيريز للطباعة والنشر.

- عكله، محمد خلف دهام (م.د)، بلاغة توظيف الحوار في الشعر العربي (ابوفراس الحمداني نموذجاً)،

مجلة جامعة كركوك/للدراستات الانسانية، المجلد: ١٥، العدد: ٢، لسنة ٢٠٢٠.

[/https://kujhs.uokirkuk.edu.iq](https://kujhs.uokirkuk.edu.iq)

• ئينگليزى

- Crystal, D, (2008), A dictionary of linguistics and phonetics ,Oxford: Blackwell
- Simpson, Paul, (1993) Language, Ideology and Point of view, London, Arnold.
- Jung, Carl Gustav, William Stanley Dell & Cary F. Baynes, (2001), Modern Man in Search OF A Soul, Routledge